

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Obor sociologie

PhDr. Jaroslava Š t a s t n á

**Sociální ekonomika jako nástroj komunitního
rozvoje v současné společnosti**

**The Social Economy as Means
for Community Development in Current Society**

TEZE

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Oldřich Matoušek

2012

Obsah disertační práce (uvedené jsou hlavní kapitoly a u kapitol 1-4 první úroveň subkapitol):

1. Cíle práce a výzkumné otázky

- 1.1. Metody, postupy
- 1.2. Struktura práce

2. Komunita v současné společnosti

- 2.1. Komunita v pracích komunitaristů
- 2.2. Komunita jako základní prostor aktivit občanské společnosti
- 2.3. Komunita jako místo budování sítí a recipročních vztahů
- 2.4. Komunita v éře ekonomické globalizace
- 2.5. Snahy o posílení komunit
- 2.6. Komunitní vývoj v České republice
- 2.7. Závěr kapitoly

3. Sociální ekonomika - její přínosy a potenciál pro rozvoj komunit

- 3.1. Sociální ekonomika a sociální podnikání – základní vymezení v historickém a geografickém kontextu
- 3.2. Přínosy sociálního podnikání
- 3.3. Potenciál sociální ekonomiky a limity jejího uplatnění
- 3.4. Závěr kapitoly

4. Empirická část - ověření dopadů a potenciálu sociálního podnikání v místní komunitě

- 4.1. Formulace výzkumných otázek a stanovení metod uplatněných v empirickém šetření
- 4.2. Kontext výzkumu v rámci projektu TESSEA
- 4.3. Výběr a charakteristika testovaného místa
- 4.4. Měření dopadů sociálních intervencí – historický exkurz
- 4.5. Výběr metody pro hodnocení dopadů sociálního podnikání
- 4.6. Metoda SROI jako základ pro měření ekonomických dopadů sociálního podnikání, základní principy
- 4.7. Pilotní měření dopadů sociálního podnikání v sociální firmě Modrý domeček prostřednictvím metody SROI
- 4.8. Hodnocení dopadu sociálního podnikání v oblasti sociální integrace osob zdravotně znevýhodněných osob a jejich rodin
- 4.9. Dopad sociálního podnikání na rozvoj místního společenství a další potenciál sociálního podnikání v komunitě
- 4.9. Dopad sociálního podnikání na rozvoj místního společenství a další potenciál sociálního podnikání v komunitě
- 4.10. Závěry a kritické shrnutí empirického výzkumu

5. Závěry disertační práce

Seznam literatury a internetových zdrojů

Seznam grafů

Seznam tabulek

Seznam příloh

Obsah tezí:

1. Volba tématu, cíle práce a výzkumné otázky	s. 3
2. Struktura práce	s. 3
3. Metody a postupy	s. 4
4. Výsledky a odpovědi na výzkumné otázky.....	s. 5
5. Závěrečná reflexe	s.12
Seznam literatury a internetových zdrojů	s.14

1. Volba tématu, cíle práce a výzkumné otázky

Disertační práce se zabývá potenciálem sociální ekonomiky pro rozvoj místních společenství - komunit - a snaží se odpovědět na otázku, jakým způsobem lze dopady sociálního podnikání mapovat a prokazovat. Práce zahrnuje fenomén sociálního podnikání do širšího teoretického kontextu a je doplněna o empirické šetření dopadů sociálního podnikání ve vybrané místní komunitě. Předložená práce zahrnuje výsledky mého mnohaletého působení v neziskovém sektoru na pozici programové manažerky a expertky v oblasti komunitního rozvoje a sociální ekonomiky, a dále zahrnuje výsledky méj pedagogické a výzkumné činnosti.

V souvislosti se záměrem disertační práce byly položeny tyto výzkumné otázky:

1. Jaké lze identifikovat teoretické přístupy s relevancí pro rozvoj komunit prostřednictvím prvků sociální ekonomiky?
2. Jaké jsou přínosy, potenciál a limity sociálního podnikání v oblasti ekonomického rozvoje?
3. Jaké jsou přínosy, potenciál a limity sociálního podnikání v oblasti sociální integrace?
4. Jaké jsou přínosy, potenciál a limity sociálního podnikání v oblasti posilování místních komunit?
5. Jakým způsobem a jakými metodami lze mapovat a prokazovat dopady sociálního podnikání v komunitě?

Otázka č. 1 byla zpracována v kapitole 2. této práce pod názvem Komunita v současné společnosti .

Otázky č. 2 – 4 byly zpracovány v kapitole 3. této práce pod názvem Sociální ekonomika - její přínosy a potenciál pro rozvoj komunit. Empiricky byly ověřeny v kapitole 4.

Otázka č. 5 byla zpracována v kapitole 4. této práce pod názvem Ověření dopadů a potenciálu sociálního podnikání v místní komunitě.

2. Struktura práce

Práce je rozčleněna do tří hlavních částí.

První se zabývá postavením místních komunit v současné společnosti, která je součástí globalizovaného prostoru a procesů, především ekonomických, významně

zasahujících do povahy a integrity lokálních společenství. Představuji ideje významných autorů z této oblasti - komunitaristů, dále myšlenky vázané na principy občanství a na tzv. alternativní nebo-li heterodoxní ekonomie, které se pojí s úsilím o posílení lokálních ekonomik a místních komunit jako významného a smysluplného celku. Vztahuji uvedené myšlenky k jejich aplikovatelnosti v kontextu sociální ekonomiky.

Druhá část představuje sociální ekonomiku a sociální podnikání, základní vymezení a odlišnosti v pojetí v různých částech světa. Podrobněji analyzuji předpoklady, ale i limity jejich přínosů, přináším myšlenky o potenciálu, který vyplývá z charakteristik sociální ekonomiky. Kriticky se zamýšlím nad možnostmi aplikace prvků sociální ekonomiky v rámci tzv. ekonomie hlavního proudu.

Třetí empirická část obsahuje výzkum a šetření týkající se dopadů sociálního podnikání ve městě Řevnice. Představuje zvolené metody, techniky a proces sběru dat, vyhodnocení a interpretaci dat. Ve shrnutí výstupů reflektuji limity a další omezení, která doprovázela výzkum a tedy ovlivňují i možnosti zobecnění výstupů.

V závěru práce porovnávám a hodnotím výstupy teoretické a empirické části, směřuji je k cílům práce a sumarizuji odpovědi na výzkumné otázky.

Práce je doplněna seznamem odborné literatury a přílohami.

3. Metody a postupy

Pro první dvě kapitoly, které tvoří teoretickou část práce, *využívám následující metodologické postupy:*

Zprvė, analýzu odborné literatury a jiných dokumentů dostupných z elektronických zdrojů.

Druhým důležitým zdrojem poznatků, úvah a přístupů je moje vlastní patnáctiletá praxe a aplikovaný výzkum v oblasti realizace programů komunitního rozvoje a sociální ekonomiky.

Pro empirickou část disertace, terénní šetření v Řevnicích v sídle sociální firmy Modrý domeček, byla použita kombinace kvalitativních a kvantitativních metod výzkumu. Byly použity následující techniky:

- speciální metodika Social Return on Investment (SROI) k měření dopadů sociálního podnikání
- kvalitativní výzkum – nestrukturované rozhovory se zaměstnanci sociální firmy a polostrukturované dotazování v jejich rodinách
- anketní šetření mezi obyvateli Řevnic

- doplňující polostrukturované a nestrukturované rozhovory se zákazníky sociální firmy a představiteli některých důležitých organizací (pečovatelská služba)

4. Výsledky a odpovědi na výzkumné otázky

Výzkumná otázka: jaké lze identifikovat teoretické přístupy s relevancí pro rozvoj komunit prostřednictvím prvků sociální ekonomiky.

Jádro úvah se odvíjí od představených komunitaristických idejí, které polemizují a historicky se vyvíjejí v napětí s individuálním utilitarismem. Hlavní argumentace se soustřeďují na povahu komunit jako entity zakotvující emočně a hodnotově své členy, reprodukcující a rozvíjející praktické občanské postoje svých členů a vytvářející jejich politické návyky. Tyto hodnoty se v moderní společnosti střetávají s požadavky na osobní svobodu a individuální zodpovědnost za morální volby.

Představená komunitní analýza ukazuje na několik základních tendencí, které modelují soudobou společnost i podobu lokálních společenství. Mezi zmiňované tendence patří *urbánní lokalismus*, kdy se společnost rozděluje do společenství, která tvoří lidé s podobnými zájmy, podobnými schopnostmi, riziky a potřebami. Kde žijí, je závislé hlavně tom, jaké jsou jejich příjmy. S úpadkem tradičních diverzifikovaných komunit upadají i ostatní pozitivní vedlejší produkty, řada služeb a zejména pospolitý a občanský život v nejširším smyslu. Problematika sdíleného lokálního zájmu se stává jen těžko uchopitelná. Další tendencí je *urbánní kosmopolitismus*, spojený převážně s nárůstem moderních specializovaných profesionálů, kteří se identifikují se specializovanými profesními tématy v jejich makro rovině, včetně vztahů odvozených převážně od profese. Důležitou komunitní silou jsou *občansky orientovaní profesionálové*, kteří usilují a nabádají k široké účasti lidí na věcech veřejných s poukazem na nekompetentnost zvolených nebo dosazených politiků. Poslední zmiňovanou vlivnou skupinou je kategorie *uvědomělých občanů*, kteří na rozdíl od profesionálů vidí nutnost zabývat se věcmi veřejnými z pozice spíše nižších sociálních vrstev nebo skupin, čelící některým nepříznivým okolnostem.

Druhou skupinou idejí je *koncept sociálního kapitálu na lokální úrovni*. Přemostující sociální kapitál považují za důležitý právě pro chápání sociálního podnikání, které se zaměřuje na integraci skupin sociálně a zdravotně znevýhodněných a na zdůrazňování demokratických praktik sociálního podnikání.

Poslední skupina idejí, které pokládám za podstatné při uvažování o komunitních aktivitách, jsou *vztahy mezi globálními ekonomickými procesy a lokálními ději*. Zaměřila jsem

se na důsledky vzniku globálních, exteritoriálních ekonomických elit na straně jedné a lokalizovanou většinou lidí na straně druhé. Jde o novou asymetrii mezi exteritoriální povahou moci a pokračující teritorialitou celistvého života lidí, která zahrnuje nejen zaměstnání, ale také povinnosti vůči mladším a starším členům rodiny, slabším, komunitě a emoční stránky života.

Kapitola vyústila do přehledu snah o posílení komunit. Pro potřeby disertační práce jsem tyto snahy rozdělila do tří skupin, které je též možno aplikovat při úvahách o uplatnění sociální ekonomiky ve prospěch posílení kvality života a stability v komunitách.

První považují za nejobecnější rovinu úvah, kterou představuje *teoretický koncept tzv. třetí cesty*, jejímž nejnámějším protagonistou je A. Giddens. Inspirovala řadu reformních myšlenkových proudů a praktických iniciativ. Představuje smíšenou podobu koexistence státu, ekonomiky a občanské společnosti.

Za druhou skupinu snah o posílení komunit považují *ideje skupiny tzv. heterodoxních ekonomů a kritických autorů*, většinou levicově orientovaných, kteří se pojí s myšlenkou lokalizace jako protiváhy převažujících trendů ekonomické globalizace. Jejich argumenty mají povahu relativně radikální kritiky neoliberální ekonomiky a politiky.

Za třetí skupinu posilující komunity považují snahy o *posílení prvků participační demokracie na místní úrovni*, reprezentovanou především aktivitami neziskového sektoru.

Ve světle výzkumné práce nelze jednoznačně usuzovat o směru, kudy se ubírá komunitní vývoj v ČR. Výzkumy hovoří o různých trendech, které vytvářejí mozaiku hodnot. Otázkou je, jak populace bude reagovat na různé systémové společensko-ekonomické jevy, zda posílením individualistických strategií nebo naopak některými kolektivními aktivitami. Někteří komentátoři predikují návrat k doplňkovému samozásobitelství (Cílek, 2010), jiní k posilování lokálních projektů nezávislých na makrostrukturách tak, jak je patrné v pracích heterodoxních ekonomů a ekologických aktivistů. Jiní upozorňují na prohlubující se deficit demokracie a nástup vlády oligarchie (Pehe, 2012), které jsou průvodním jevem vznikající nesouměřitelnosti sociálního postavení různých tříd a krize občanství (Keller, 2010). Nelze ani jednoznačně usuzovat, jak dalece může naopak dojít k oživení nebo posílení některých kolektivních struktur, například odborů nebo nezávislých občanských uskupení, která aktivně reagují na společenský vývoj.

Rovněž je předmětem dohadů, jak se budou vyvíjet formy komunitních činností, které mohou poskytovat lidem jisté emoční uspokojení. Mezi nimi je například komunitní a urbánní zahrádkaření, ekologicky a participačně navrhované městské čtvrti s prvky

participační správy a podobně. Tyto příklady jsou výzvou a argumentem proti neoliberalní individualizované ideologii a praxi, která zdůrazňuje finanční aspekty a pojetí člověka jako primárně soutěživého homo oeconomicus. Jaké bude postavení těchto komunitních skupin lidí ve společnosti? Jaká bude jejich pozice z hlediska vlivu na moc, jaká bude jejich reprezentace v politice? Budou představovat vlivný stylotvorný prvek ve společnosti?

Je též otázkou, zda společnost velkých sociálních rozdílů vytváří předpoklady pro tvorbu přemosťujícího kapitálu na místní úrovni nebo zda převahy nabude tvorba sociálního kapitálu svazujícího, tj. vztahů mezi sobě podobnými. Bez hlubšího výzkumu se nelze vyjadřovat ani k takovým jevům, jaké představuje nástup internetových sociálních sítí, facebooků a podobně. Může být virtuální podoba vztahů plnohodnotnou náhradou za fyzické kontakty mezi lidmi? Domnívám se však, že různé typy komunit - fyzicky reálné, místní i virtuální - budou spolu koexistovat a mohou se velmi tvořivým způsobem obohacovat.

Výzkumná otázka : jaké jsou přínosy, potenciál a limity sociálního podnikání v oblasti ekonomického rozvoje, sociální integrace a při posilování místních komunit.

Příslušné kapitoly práce docházejí k několika závěrům:

1) Posuzovat pozici, přínos a potenciál sociální ekonomiky můžeme z několika perspektiv.

Za prvé: teoretické práce ukazují, že lze aplikovat teorii selhání trhu a selhání státu, která je používána víceméně všemi ekonomy hlavního proudu (Samuelson – Nordhaus, 2007). O sociálních podnicích můžeme v této perspektivě uvažovat jako o způsobu korekce současné situace, kdy trh ani stát nedokáží zajistit uspokojování potřeb a řešení některých hospodářských a sociálních problémů. Jedná se především o nezaměstnanost určitých skupin obyvatelstva, sociální vyloučení osob a lokalit, environmentální problémy, fragmentaci místních komunit.

Za druhé: sociální podnikání můžeme spojovat s reakcí na obecnější rysy současného ekonomického vývoje, především globalizaci ekonomiky. V odborné debatě (Bauman, 1999; Beck, 2007; Bělohradský, 2007; Keller, 2010; Pehe, 2012; Stiglitz, 2003) je poukazováno na nové problémy a proměny legitimacy politických rozhodnutí, které nelze přiřadit mechanicky do skupiny selhání trhů nebo selhání národních vlád. Je to důsledek přesunu faktické moci na nadnárodní úroveň, již dominují velké korporace a finanční kapitál. V praxi jde o vytěsňování „hlasu lokalit“. Zřetelný je tlak na provádění rozsáhlých privatizací dosud převážně veřejných institucí - zdravotnictví, školství, médií a některých přírodních zdrojů, jenž byly ve správě

státu - lesů, vodních zdrojů, energetických zdrojů apod. Někteří společenší analytici hovoří o snaze privatizovat veřejný prostor ve prospěch privátních zájmových skupin a podrobit ho plné komodifikaci a ztržnění. Hovoří o době post-demokratické (Bělohradský, 2012). Nejde ani dost přesně umístit tyto problémy na pravo-levé ose politických přístupů. Na pozadí těchto nových problémů vznikají výzvy, na jejichž základě se otvírají možnosti rozvoje sociálního podnikání jako alternativního přístupu k současné praxi. Subjekty sociální ekonomiky s odvoláváním na sociální ohleduplnost a zahrnutí stakeholderů do struktur řízení podniku se snaží posilovat a využívat demokratické, transparentní prvky rozhodování, jakkoli jsou neporovnatelné se silou ekonomických subjektů.

Za třetí: provedený přehled ekonomicko-podnikatelských charakteristik sociálních podniků dává základ pro úvahy, jak dalece právě ony mohou vyrovnávat popsání tržní selhání a vládní selhání, a zároveň reagovat na nové problémy objevující se v současnosti. O sociální ekonomice můžeme proto *uvažovat v souvislostech se společenskou regulací* a její schopností přinášet inovativní postupy.

2) Hlavní potenciály sociální ekonomiky disertační práce identifikovala v následujících hlavních oblastech:

- První oblast představuje potenciál sociální ekonomiky v oblasti zaměstnávání. Vyplývá ze zažitého, konvenčního a nejčastějšího vnímání sociálního podnikání jako poskytovatele zaměstnání a pracovně - sociální integrace pro znevýhodněné osoby a skupiny.
- Za druhou oblast považují potenciál lokálních ekonomických alternativ, především vůči převažujícím idejím a praxi spojených s fungováním globalizované ekonomiky. Tyto alternativy jsou formulovány a prezentovány v poměrně bohaté varietě společensko-vědního kritického myšlení a v tzv. heterodoxní ekonomii.
- Třetí oblast nazývám proudem sociálně regulačním. Koncept sociální ekonomiky přináší ideje a praxi, které mohou přispět k zmírnění společenských dichotomií a napětí mezi pojetím člověka jako bytosti sociální a bytosti ekonomické.

Při pojednání o potenciálu sociální ekonomiky zdůrazňuji, že hodnoty a principy sociální ekonomiky vyplývají z hodnotového zakotvení v idejích solidarity napříč společenským spektrem, ve spolupráci a vzájemné pomoci a integraci znevýhodněných lidí. Také spočívají v

určitému chápání spravedlnosti a přesvědčení, že je nutné korigovat a regulovat tržní mechanismus, jenž má tendence prohlubovat sociální rozdíly.

Veřejností, která sympatizuje se sociálním podnikáním, jsou tyto hodnoty považovány za přínos normativně a apriorně. Ve skutečnosti jsou kulturně a sociálně podmíněné a jejich vnímání se liší nejen mezi širokými civilizačními okruhy, ale také v rámci společenských skupin.

Zdůrazňování lokálního aspektu sociální ekonomiky je klíčovým prvkem k chápání její komunitní podstaty a jejího komunitního potenciálu. Soudobí příznivci lokálních aspektů ekonomického a sociálního života se opírají o koncept tzv. lokalizace.

3) Uplatnění sociálního podnikání má některá výrazná omezení a limity. V práci jsem uvedla následující:

a) Sociální ekonomika byla v 80. letech minulého století pojata jako ekonomické aktivity zaměřené hlavně na znevýhodněné skupiny lidí s obtížným vstupem na pracovní trhy. Tehdy vytvářela jemné struktury na okrajích mainstreamové ekonomiky. Jak bylo v této práci několikrát zdůrazněno, do situace sociálního ohrožení se dnes v evropském prostoru dostává množství lidí, kteří marně hledají plnohodnotné pracovní uplatnění i přesto, že jejich kvalifikace ještě před několika dekadami zaručovala dobrý sociální status a finanční stabilitu (Keller, 2010). Téma marginalizace a vyloučení nabývá jiného významu a rozsahu. Otázkou je proto aktuální definice sociální ekonomiky, resp. kapacita, kterou mohou sociální podniky společnosti nabídnout.

b) Limitem sociálního podnikání je často nízká konkurenceschopnost produktů sociálních podniků, které v současném systému globalizované ekonomiky a cenových preferencí převažující části spotřebitelů jsou vystaveny tlakům, kterým mnohé sociální podniky nejsou schopny dlouhodobě odolávat.

c) Problémem je odliv mnoha pracovních příležitostí z evropského prostoru. S tímto faktem musí počítat i sociální podnikání, které je často orientováno na nízko-kvalifikovanou práci.

d) Čtvrtý limit uplatnění sociální ekonomiky spatřuji v jejím ideovém a hodnotovém zakotvení. Jde o důraz na význam zaměstnání pro sociální integraci, sociální status a identitu. To znamená silnou a rozlišující stránku sociální ekonomiky, ale zároveň jedno z jejích významných omezení. Ve světě rozvinutých technologií práce ubývá a zdá se, že zaměstnání

nebude v budoucnu moci být natolik vydatným zdrojem sebevnímání, sebehodnocení a integrity jako tomu bylo v uplynulých dekáдах, resp. po celou éru moderní společnosti.

e) Pátý limit je úzce spojen s předešlým. Je limitem sociálně antropologickým. Zaměstnání jako zdroj identity a statusu je kulturní a socializační koncept moderní západní společnosti. Nemusí být nutně sdílen všemi skupinami lidí, hlavně z jiných socio-kulturních prostředí. Tyto skupiny nacházejí zdroje své identity, integrace a jistoty například ve velké rodině nebo v užším společenství. Pak i pokusy o sociální podnikání s touto skupinou jsou o mnoho obtížnější a s horšími výsledky. Pro úspěšnou aplikaci sociální ekonomiky je proto zapotřebí si ověřit, zda pro cílové skupiny má práce podobný význam, který je jí přikládán ve většinové společnosti evropského a severoamerického typu.

6) Limitem sociální ekonomiky je její malá schopnost přímo ovlivňovat systémové fungování ekonomického a politického systému na národní a nadnárodní úrovni. Především nemůže řešit systémové důsledky změn povahy nadnárodních trhů práce a kapitálu. K jejich řešení je nutné zvolit systémovou strategii nebo kombinaci přístupů, přesahující sociální podnikání. Subjekty sociální ekonomiky nedokážou plnohodnotně suplovat a nahrazovat funkce veřejného sektoru (státu). Dokonce se domnívám, že bez veřejné podpory nelze koncept sociální ekonomiky ani úspěšně a energicky rozvíjet. Tímto uplatňuji svůj opatrně skeptický pohled na některé alternativní směry místního rozvoje, které vidí možnost rozvoje víceméně autonomních lokálních ekonomik bez hledu na funkčnost státního aparátu.

Snažila jsem se doložit, že sociální ekonomika má některé nezpochybnitelné přínosy a potenciál přispívat ke kvalitě života v lokalitách. Její přínosy a potenciál mají charakter ekonomický, sociální, politicko-kulturní, environmentální a vnášejí do praxe podnikání prvky, které citlivě spojují ekonomickou činnost s ostatními aspekty individuálního, rodinného života a společnosti jako celku. Sociální podnikání má zdůrazňováním tématu udržitelnosti a šetrnosti z jistého pohledu blíže ke globální problematice než prorůstově a ziskově orientovaná ekonomika hlavního proudu. Je však také patrné, že oficiální vládní instituce a etablované organizace jako jsou ministerstva, Evropská komise, OECD apod. vidí potenciál sociální ekonomiky hlavně v zaměstnávání lidí s postižením a sociálně vyloučených, popřípadě jako rezervoár pro malé a střední podnikání oživující regionální ekonomiky. Zatím v sociální ekonomice nespátřují zajímavý nástroj k uplatnění alternativ ani regulátora společenských procesů.

Výzkumná otázka: jakým způsobem a jakými metodami lze mapovat a prokazovat dopady sociálního podnikání v komunitě.

Empirická část disertační práce ověřovala dopady sociálního podnikání v Řevnicích, kde několik let působí sociální firma Modrý domeček. Proces hodnocení dopadů byl ovlivněn širším kontextem projektu Tématická síť pro podporu sociálního podnikání (TESSEA), v rámci něhož část empirického šetření probíhala. Jádrem kapitoly bylo měření dopadů zvolenou metodikou Social Return on Investment - SROI, převzatou ze zahraničí. Výstup z měření byl cílen do oblasti veřejné politiky, konkrétně měl přispět k výběru vhodné evaluační metody pro sociální podniky v ČR.

Empirické práce v Řevnicích dále používaly standardní metody kvalitativního výzkumu (nestrukturované a polostrukturované rozhovory se zaměstnanci sociální firmy a jejich rodinami, doplňkové rozhovory se seniory a matkami malých dětí) a anketní šetření mezi občany Řevnic.

Průběh a výstupy z měření dopadů metodou SROI ukázaly na ambivalentní charakter této metody, její velké nároky na čas a kvalifikaci zpracovatelů a obtíže se získávání nezbytných údajů a informací. Při pilotní aplikaci metody se ukázalo, že ji nelze zatím považovat za spolehlivou a validní. Pracovní skupina pod vedením autorky disertace postrádala od řídicího orgánu projektu TESSEA (MPSV ČR) jasné zadání a vyjasnění účelu chystaných evaluací sociálních podniků, což považovala za zásadní nedostatek. Navíc, provedený historický exkurz měření dopadů sociálních intervencí se přiklání k tezi, že evaluace není neutrální technikou objektivně zkoumající realitu, ale že naopak zvolená metoda evaluace do jisté míry realitu vytváří. Prosazení té či oné metody evaluace se tak stává častou součástí konkurenčního soupeření o zdroje nebo nástrojem politiky. Pracovní skupina metodiku SROI, jako vhodný evaluační nástroj k aplikaci v ČR, nedoporučila. Navrhla však sérii opatření a kroků, které by metodiku SROI mohly standardizovat, zjednodušit a využít za jasných podmínek a při objasnění účelu hodnocení. Za nejcennější část procesu měření prostřednictvím SROI považují zahrnutí stakeholderů do procesu, které vytváří zajímavou platformu pro setkání a reflexi aktivit sociálního podniku.

Nicméně, *jak výsledek SROI, tak i standardní metody hodnocení potvrdily naprosto převažující kladné dopady sociálního podnikání. Sociální ekonomika představuje účinný nástroj k integraci lidí do společnosti, posiluje je psychicky i profesně, rozvíjí komunikační, sociální a jiné dovednosti. Vesměs však nepřináší zaměstnancům s postižením finanční soběstačnost. Byly prokázány kladné dopady na rodiny zaměstnanců, které zaznamenaly zlepšení zdravotního a psychického stavu svých postižených členů, jejich zvyšující se*

dovednosti, soběstačnost. Zaměstnání osob s postižením celkově přispělo k uvolnění atmosféry v rodinách a významnému snížení nároků na pečující osoby.

Komunitní dopady působení Modrého domečku nebylo možné provedenou anketou a rozhovory jednoznačně určit. Modrý domeček působí v Řevnicích krátkou dobu. Anketa se na dopady a potenciál tázala otázkami, jaké služby by si občané v obci přáli a které zároveň může poskytnout sociální firma. Mezi odpověďmi byly položky obecně komerční, které nejsou nutně spojovány se sociálním podnikem (cukrárna, pekárna). Významně se ale uplatnily položky, které jsou komunitního charakteru: místní kulturní a vzdělávací aktivity a hlavně komunitní akce pro veřejnost (předvánoční trhy, ples, masopustní veselí atd.), které již několik let Modrý domeček organizuje. Prokázaly se i limity sociálního podnikání, konkrétně mezi cílovou skupinou seniorů. Ukazuje se, že pro nízko-příjmové skupiny je nabídka služeb a produktů sociálního podniku, který musí sledovat komerční hlediska, tj. stanovení tržních cen, těžko akceptovatelná.

5. Závěrečná reflexe

Disertační práci jsem zpracovávala nejen s vědomím profesního a akademického závazku, ale i s jasným vnímáním aktuální společenské situace. Práci jsem dokončovala v době finančních tlaků na veřejné rozpočty, v atmosféře tzv. ekonomizace veřejných politik a snah o privatizaci veřejných služeb, které mají v důsledcích řadu negativních dopadů na nižší sociální vrstvy, ale nově i na vrstvy střední.

Koncept sociální ekonomiky může proto sehrát novou roli při řešení vzniklých problémů, ale může nabízet i některé alternativní přístupy k převažující neoliberální ideologii a také k zastaralému paternalistickému pojetí role státu. Protagonisté sociální ekonomiky mají nyní vhodnou příležitost vyjadřovat se otevřeně a ofenzivně, protože tento koncept představuje principy, které mohou korigovat některé etické, sociální a ekologické excesy ekonomiky hlavního proudu.

Téma práce zabírá širokou a komplexní problematiku, která z povahy práce nemohla být detailněji postihnuta na všech úrovních, a proto se zaměřuje jen na vybrané aspekty. Byla zvolena klíčová, tj. komunitní perspektiva práce, která práci odlišila od jiných textů zabývajících se podobným tématem.

Disertační práce přinesla několik podnětů k obecnější diskusi:

- Poskytla teoretická východiska k místnímu – komunitnímu rozvoji, která mohou být využita veřejnou správou, neziskovými organizacemi i akademickou obcí.
- Poskytla argumentace pro dialog s protagonisty převažující neoliberální ideologie na různých úrovních a pro posilování pozice alternativních směrů, včetně sociální ekonomiky.
- Poskytla podklady užšímu odbornému fóru pro definici a zaměření sociální ekonomiky v současné společnosti.
- Poskytla impulsy pro užší i otevřená fóra a aplikovaný výzkum s cílem rozvoje sociálního podnikání.
- Poskytla některé argumentace pro místní aplikace a praxi sociálního podnikání.
- Poskytla konkrétní argumentace a kritickou reflexi problematiky evaluace dopadů sociálních intervencí.

Seznam použité literatury

- BAUMAN, Z. *Globalizace*. Praha: Mladá fronta, 1999
- BARMAN, E. *What is the Bottom Line for Nonprofit Organizations? A History of Measurement in the British Voluntary sector*. In: Voluntas DOI 10.1007/11266-007-9039-3 International Society for Third-Sector Research and The Johns Hopkins University, 2007
- BECK, U. *Moc a protiváha moci v globálním věku*. Praha: SLON, 2007
- BECK, U. *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně*. Praha: SLON, 2011
- BELLAH, R., MADSEN, R., SULLIVAN, W., SWIDLER, A., TIPTON, S. *Habits of the Heart*. Berkeley: University of California Press, 1985
- BĚLOHRADSKÝ, V. *Společnost nevolnosti*. Praha: SLON, 2007
- BORZAGA, C., DEFOURNY, J. *The Emergence of Social Enterprise*. London: Routledge, 2004
- CÍLEK, V. *Krajiny vnitřní a vnější*. Praha: Dokořán, 2002
- CÍLEK, V. *Makom - kniha míst*. Praha: Dokořán, 2004
- CÍLEK, V. *Dýchat s ptáky*. Praha: Dokořán, 2008
- CÍLEK, V. *Jak to vidí Václav Cílek*. Radioservis, 2010
- ČADIL, J. Analýza nákladů veřejných rozpočtů na středního nezaměstnaného. In: *Studie infrastruktury sociální ekonomiky v ČR*. Kolektiv. Praha: Nová ekonomika o.p.s. 2011
- DOHNALOVÁ, M. *Sociální ekonomika v evropském kontextu*. Brno: Nadace Universitas, Akademické nakladatelství CERM, Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, 2006
- FEURABEND, L., *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*. Volary: Stehlík, 2007
- FRIČ, P., VÁVRA M., *Tři tváře komunitního dobrovolnictví*. Praha: Agnes-Hestia 2012
- GEHL, J. *Život mezi budovami*. Brno: Nadace Partnerství, 2000
- GIDDENS, A. *Třetí cesta: obnova sociální demokracie*. Praha: Mladá fronta, 2001
- GIDDENS, A. *Důsledky modernity*. Praha: SLON, 1998
- HENDERSON, H. *Za horizontem globalizace: utváření udržitelné globální ekonomiky*. Praha: DharmaGaia, 2001
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005
- HOFÍREK, O.(ed) *Sociální reprodukce a integrace: Ideály a meze*. Brno: Masarykova univerzita, 2007
- HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. *Zrod velkoměsta*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2002
- HUNČOVÁ, M. *Ekonomický rozměr občanské společnosti*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2004
- HUNČOVÁ, M. *Sociální ekonomika a sociální podnik v praxi*. Bruntál: Moravská expedice, 2008
- JACKSON, T. *Prosperity without Growth? The Transition to a Sustainable Economy*. Sustainable Development Commission, 2009
- JARY, D., JARY J. *Dictionary of Sociology*. Glasgow: HarperCollins Publishers, 1995
- JOHANISOVÁ, N. *Kde peníze jsou služebním, nikoli pánem*. Stehlík, 2008
- KELLER, J. *Dějiny klasické sociologie*. Praha: SLON, 2004
- KELLER, J. *Soumrak sociálního státu*. Praha: SLON, 2005
- KELLER, J. *Nejistota a důvěra*. Praha: SLON, 2009
- KELLER, J. *Tři sociální světy*. Praha: SLON, 2010
- KELLER, J. *Nová sociální rizika*. Praha: SLON, 2011
- KOUKOLÍK, F. *Proč se Dostojevskij mýlil? O vědomí, empatii, altruismu, lásce, zlu a religiozitě*. Praha: Galén, 2007
- LIBROVÁ, H. *Pestří a zelení*, Brno: Veronica, 1994
- MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: SLON, 1999

MATOUŠEK, O. a kol.. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003

MORAWSKI, W. *Ekonomická sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005

MUMFORD, L. *The City in History*. New York: A Harvest Book, 1989

PARKÁNOVÁ, L. *Různé pohledy na sociální, environmentální a ekonomickou úlohu konceptu sociálního podnikání*. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií, Katedra environmentálních studií. 2011

PEHE, J. *Přítuhyje*. In: Právo 2011-10-13

POTŮČEK M. *Nejen trh: Role trhu, státu a občanského sektoru v proměnách české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997

POTŮČEK M. *Křižovatky české sociální reformy*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998

PRECLÍKOVÁ, A. *Sociální podnikání a jeho potenciál pro začleňování znevýhodněných skupin na trh práce*. Univerzita Karlova v Praze. Diplomová práce. Filozofická fakulta. Katedra sociální práce, 2011

PRUDKÝ, L. a kol. *Inventura hodnot: Výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia: 2009

PRŮVODCE ZADÁVÁNÍM VEŘEJNÝCH ZAKÁZEK. Kolektiv autorů. Praha: Otevřená společnost o.p.s., 2009

REICH, R.B. *V pasti úspěchu: Diagnóza kapitalismu 21. století*. Praha: Prostor, 2003

REKTORÍK, J. *Organizace neziskového sektoru*. Praha: Ekopress, 2001

RICH, A. *Etika hospodářství II: Sociálně-etický pohled na tržní, plánované a světové hospodářství*. Praha: Oikomeneh, 1994

ROGOŽAN, F. *Etika ve vybraných oblastech ekonomie a její dopad na sociální oblast*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Katedra sociální práce, 2011

SALAMON, L. *The Resilient Sector*. Washington DC: Brookings Institute Press, 2003

SAMUELSON, P.A.; NORDHAUS, W.D. *Ekonomie*. Praha: NS Svoboda, 2007

SCHUMACHER, E.F. *Malé je milé*. Brno: Doplněk, 2000

SOCIAL ECONOMY as a TOOL of SOCIAL INNOVATION and LOCAL DEVELOPMENT. Trento: OECD, 2005

SOCIÁLNÍ PODNIKÁNÍ: 10 ÚSPĚŠNÝCH PŘÍKLADŮ Z EVROPY. Mészáros, P. (eds). Praha: Nový Prostor, o.s., 2008

ŠTĚCH, O. *Problematika ideálu pospolitosti v moderních společnostech*. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Katedra sociologie, 2010

STIGLITZ, J. E. *Jiná cesta k trhu: hledání alternativy k současné podobě globalizace*. Praha: Prostor, 2003

STUDIE INFRASTRUKTURY SOCIÁLNÍ EKONOMIKY v ČR. Kolektiv autorů. Praha: Nová ekonomika, o.p.s., 2011

ŠAFR, J., SEDLÁČKOVÁ, M. *Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2006

TAYLOR, Ch. *Nedorozumění v diskusi mezi liberály a komunitaristy*. In: Kis, Janos (ed), *Současná politická filozofie*, Praha, Oikomeneh 1997, str. 465-494

TETŘEVOVÁ, L. *Veřejná ekonomie*. Příbram, Professional Publishing, 2008

TOCQUEVILLE, A. *Demokracie v Americe*. Praha: Lidové noviny, 1992

VEČERNÍK, J. *Penzijní systém a situace důchodců*. In: *Socioekonomické hodnoty politiky a instituce v období vstupu České republiky do Evropské unie*. Nešpor Z. R., Večerník J. a kol. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006a

VEČERNÍK J. *Trh práce a politika zaměstnanosti*. In: *Socioekonomické hodnoty politiky a instituce v období vstupu České republiky do Evropské unie*. Nešpor Z. R., Večerník J. a kol., Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006b

VEČERNÍK, J. *Czech Society in the 2000s: A Report on Socio-economic Policies and Structures*. Praha: Academia, 2009

VRBOVÁ, T. *Sociální podnikání a jeho potenciál pro začleňování znevýhodněných skupin na trh práce. Dopady zaměstnání osob se zdravotním znevýhodněním v sociální firmě Modrý domeček na jejich rodiny*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Katedra sociální práce, 2011

WATERS, M. *Globalization*. London: Routledge, 1995

Seznam internetových zdrojů

A Better Return, 2009 [online]. [Cit. 2010-06-20]. Dostupné z WWW: <http://www.neweconomics.org/publications/tools-you/better-return>

A Better Return: Appendices, 2009 [online]. [Cit. 2010-06-20]. Dostupné z WWW: <http://www.neweconomics.org/publications/better-return-appendices>

Co je sociální ekonomika : Otázky a odpovědi aneb Seznamte se s tématem. [online] Nová ekonomika, o. p. s. 2009 [Cit. 2011-07-04]. Dostupný z WWW: <http://www.socialni-ekonomika.cz/cs/odborne-informace/83-co-je-socialni-ekonomika-otazky-a-odpovdi-aneb-seznamte-se-s-tematem.html>

DALY, H., FARLEY, J.C. *Ecological Economics*. Washington, Island Press, 2011 [online]. [Cit. 2011-05-01]. Dostupné z WWW: <http://books.google.com/>

DOHNALOVÁ, M. *Slovník pojmů*. [online]. Nová ekonomika, o. p. s. 2010 [Cit. 2011-07-04]. Dostupný z WWW: <http://www.socialni-ekonomika.cz/cs/slovník-pojm.html>

Europe 2020 [online]. European Commission. 2010 [Cit. 2010-12-16]. Dostupný z WWW: http://ec.europa.eu/europe2020/priorities/inclusive-growth/index_en.htm

A Guide to Social Return on Investment (SROI). 2009 [online]. [Cit. 2010-06-20]. Dostupné z WWW: <http://www.neweconomics.org/publications/guide-social-return-investment>

Hlavní směry politik zaměstnanosti členských států. 2008 [online]. [Cit. 2010-12-16].

Dostupný z WWW: <http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/evropskastrateg>

Interview – Zygmunt Bauman on the UK Riots [online]. Social Europe Journal, 2011/08. [Cit. 2011-11-11]. Dostupné z WWW: <http://www.social-europe.eu/2011/08/interview-zygmunt-bauman-on-the-uk-riots/>

Město Řevnice [online] [cit 17.08.2011]. Dostupné z WWW:

<http://www.revnice.cz/mesto/zakladni-udaje/>

Mikroúvěry [online] [cit 17.08.2011]. Dostupné z WWW:

http://finance.idnes.cz/mikrouvery-jsou-hlavne-pro-drobne-podnikatele-z-rozvojevych-zemi-10b-/inv.aspx?c=A081218_100534_inv_hla

Modrý domeček [online]. Občanské sdružení Náruč. 2010 [Cit. 2011-01-04]. Dostupný z WWW: <http://www.os-naruc.cz/index.php?action=30101>

The New Economic Foundation, 2010 [online]. [Cit. 2010-04-21]. Dostupné z WWW: <http://www.neweconomics.org/publications/>

Nezaměstnanost v EU [online]. [Cit. 2011-11-01]. Dostupné z WWW:

<http://www.oecd.org/dataoecd/61/25/47657821.pdf> nebo

http://www.oecd.org/document/49/0,3746,en_2649_33927_45008113_1_1_1_1,00.html

PEHE, J. *O Popravě demokracie* [online]. [Cit. 2012-07-09]. Dostupné z WWW:

<http://www.pehe.cz/Members/redaktor/o-poprave-demokracie>

Resolution on Social economy. [online]. European Parliament. 2009 [Cit 2010-11-20].

Dostupné z WWW: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getdoc.do?pubref=-//ep//text+ta+p6-ta-2009-0062+0+doc+xml+v0//en>

Social Economy Charter (Evropská sociální charta) [online]. Social Economy Europe, 2002 [Cit. 2011 – 11 – 02]. Dostupné z WWW: http://www.socialeconomy.eu.org/IMG/pdf/2007_08_20_EN_charte-2.pdf

Social economy. [online]. European Commission. Small and medium-sized enterprises (SMEs). 2010 [Cit 2010-11-20]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/social-economy/#h2-3>

Social economy. [online]. European Network of Cities & Regions for the Social Economy. [cit. 2010-9-12]. Dostupné z WWW: <http://www.revesnetwork.eu/index.php>

Social Economy Europe [online] Social Economy Europe. [Cit. 2010-12-12]. Dostupné z WWW: <http://www.socialeconomy.eu.org/spip.php?rubrique10&lang=en>.

Social Enterprise Coalition [online]. [Cit. 2012-07-09]. Dostupné z WWW: <http://www.socialenterprise.org.uk>

Social Enterprise London [online]. [Cit. 2012-07-09]. Dostupné z WWW: <http://www.sel.org.uk>

Social Enterprise Magazine [online]. [Cit. 2012-05-10]. Dostupné z WWW <http://www.socialenterprisemag.co.uk>

Social franchising [online]. [Cit. 2011-09-28]. Dostupné z WWW: <http://www.socialfranchising.coop/uploaded/ComunitaSolidali.pdf>

Social Return on Investment (SROI) Analysis of the Greenlink, a partnership project managed by the Central Scotland Forest Trust, 2009 [online]. [Cit. 2010-06-20]. Dostupné z WWW: <http://www.greenspacescotland.org.uk/upload/File/Greenlink%20SROI%20Final%20report%205%20October%202009.pdf>

Sociální podnikatel roku [online]. [Cit. 2011-09-28]. Dostupné z WWW: <http://www.ey.com/CZ/cs/About-us/Entrepreneur-Of-The-Year>

The SROI Network, 2010 [online]. [Cit. 2010-04-21]. Dostupné z WWW: <http://www.thesroinetwork.org/content/view/107/111/>,

Srovnávací analýza modelů sociální ekonomiky v EU a možnosti jejich aplikace v ČR v rámci programového období Evropského sociálního fondu 2007 – 2013. [online] Greater London Enterprise. 2008. [cit. 2011-12-03]. Dostupné z WWW: http://www.equalcr.cz/files/clanky/1368/Zaverecna_zprava_230508.pdf.

Tématická síť pro rozvoj sociální ekonomiky – Projekt TESSEA [online]. Nová ekonomika, o.p.s., 2009 [cit. 2011-1-1]. Dostupné z WWW: <http://www.socialni-ekonomika.cz/cs/projekt-tessea.html>

Tools for You, 2009 [online]. [Cit. 2010-06-20]. Dostupné z WWW: <http://www.neweconomics.org/publications/tools-you>